



מאורות הדף היומי

עלון שבועי ללומדי "הדף היומי"

י"ל ע"י ביהמ"ד ללומדי שיעור "דף היומי" בראשות הגר"ח ד' קובלסקי שליט"א וע"י קרן ברכה ומוטי זיסר

גליון מס' 151

מסכת בבא בתרא כ"ה-ל"א

בס"ד, ב' אייר תשס"ב

השבוע בגליון

- | | | | |
|---------------------------|---------------------------------------|--|-------------------------------------|
| ■ הבטחת שווא למורה מפוטר | ■ טענת הנחש לחווה | ■ כיצד הופכים שדה פרטית ל"מצר" | ■ כדור הארץ, מרובע או עגול? |
| ■ יסוד חשוב בכללי | ■ קציצת אילן הגורם לנזק | ■ שהחזיקו בו רבים? | ■ איסור בניית כלים בתבנית כלי המשכן |
| ■ התנהגותם של בני אדם | ■ קציצת אילן צעיר אשר אינו נותן פירות | ■ איסור קציצת אילנות, ומה הריץ את | ■ רשאי אדם להאכיל אחר במאכל |
| ■ המתכון המוצלח לעושר כחן | ■ פסק הגרי"ש אלישיב שליט"א לגבי | ■ ילדי הונגריה אל חצר הבית באישון ליל? | ■ שהוא עצמו מחמיר שלא לאוכלו? |
| ■ המפה האמינה ביותר | ■ הפרעה לתחבורה | ■ נשמות מתגלגלות על העצים! | ■ דין תורה בין קבלן לדיירי רחוב |

דבר העורך

כשבעל ה"חתם סופר" זצ"ל שבע נחת מצעקות

בשבוע שעבר, בעודנו עוסקים בכתיבת "דבר העורך" על מסורת ישראל, נכנס הרה"ג ר' משה קובלסקי שליט"א, מראשי רבני בית מדרשו, למשרדי "מאורות הדף היומי" ובפניו סיפור מאלף על הגאון בעל ה"חתם סופר" זצ"ל, העוסק גם הוא במסורת ישראל.

שמעו של הגאון יצא בכל תפוצות ישראל, וכאשר התארח בעל ה"חתם סופר באחת מקהילות ישראל, לא נאותו רב הקהילה והגבאים לעזוב את משכנו עד אשר התרצה לדרוש בפני העדה בשבת בבוקר לפני קריאת התורה.

הכל שחו אודות הזכות הגדולה שנפלה בחלקם. לא היה צורך בפרסום כל שהוא. אחד מבני העיר, יהודי פשוט החליט כי לא יותר על הזכות שנפלה בחלקו לראות את גדול הדור פנים מול פנים, ולפיכך, הוא עזב את כל עיסוקיו כדי לעקוב אחר כל פעולותיו של גדול הדור המתארח בקהילתו.

האיש ליווה את הגאון בסעודתו בליל שבת קודש, בלימודו לאחר מכן עד השעות הקטנות של הלילה, ונאמן למשימתו התייבב האיש לפני תפילת שחרית מול חלון בית משכנו של הגאון, כדי לחזות במו עיניו בהכנותיו של קדוש ישראל לתפילת שחרית של שבת קודש.

בדמיונו כבר רקח היהודי תרחישים מספר באשר להתעניינות העצומה של הקהל אשר יתאסף סביבו במוצאי שבת, לאחר צאת הגאון את עירו, כדי לשמוע ממנו על כל מהלכיו של הגאון ודרכי הנהגתו בקודש לפרטיהם.

עודו עסוק בטוויית חלומותיו, נרתע לפתע היהודי לאחוריו. עיניו מיאנו להאמין. אט אט נצמדו רגליו לקיר הבית וסומרו למקומן, דמו קא בעורקיו, מצחו מאן להיפרד מסורגו הברזל החלודים והוא החל לצבט את בשרו שנעשה חידודין חידודין.

מולו, בתוך החדר, עמד גדול הדור וברך בהתרגשות "בורא פרי הגפן" על גבעי יין המשך בעמוד הבא

בגמרתנו אומר ר' אליעזר: "עולם לאכסדרה הוא דומה, ורוח צפונית אינה מסובבת". ומבאר רש"י (ד"ה "לאכסדרה"), "שאינו לה דופן רביעית". לכאורה, מאחר שידוע לכל, כי כדור הארץ עליו אנו חיים עגול הוא, כיצד ניתן להבין את דברי הגמרא שעולמנו חסר צלע אחת?? לשם הבהרת הדברים פנינו אל הרב ד"ר ניסים וידאל הי"ו, שהואיל לסבר את אוזנינו בהסבר מרתק ופשטני כאחד.

החלל הענק שבקוטב הצפוני: לפני שנביא את דבריו, נציין כי כבר ב"ספר הברית" ("חוג הארץ") לרבי פנחס אליהו מוילנא [1], העוסק בשאלה זו נכתב: "והנה ראיתי בספר שערי שמים לר' אברהם איריה זצ"ל, במאמר שיש בו כתוב לאמר, שכדור הארץ בצד קוטב הצפוני יש לו נקב גדול וחור רחב כמה וכמה פרסאות, ודרך שם נכנסים מי אוקיינוס אל תוכו בקרב הארץ בחלל הגדול אשר בבטן האדמה, והוא נוקבא דתהומא רבה. ואמרתי, אם כן, זהו כוונת חז"ל באומרם, שצפון העולם הוא פתוח ואין לו מחיצה, כאומרם ז"ל (ב"ב כה"ב): **תניא ר"א אומר לאכסדרה הוא דומה רוח צפונית אינה מסובבת**".

הרב ד"ר ניסים וידאל הי"ו מסביר לנו, כי ספרי המדע אשר נכתבו לפני דורות בידי גדולי תורה, אינם עוסקים במדע היבש בלבד, כי אם משולבים בהם גם ענייני קבלה וסוד עמוקים. אע"פ כן, אפשר להסביר את דברי גמרתנו באופן פשוט. כידוע, השמש זורחת במזרח ושוקעת במערב, אך מסלולה העובר מעל פני כדור הארץ בימות הקיץ אינו זהה לזה של ימות החורף. בקיץ עוברת השמש מעל ראשנו, ואילו בחורף היא קרובה יותר לאופק הדרומי. כלומר, קשת המסלול של תנועת השמש ממזרח למערב, נעה אט אט במהלך ימות השנה, ובימי החורף היא נוטה לכיוון דרום. יוצא, איפוא, כי צדדי מזרח מערב ודרום מתחממים לנוהה השמש, אך צד צפון לעולם אינו זוכה לאורה. זוהי, איפוא, כוונת סוגייתנו, ש"רוח צפונית אינה מסובבת", על ידי השמש, אך אין כוונתה למבנהו הפיזי של כדור הארץ. (ספרים רבים עמלים לפרש את דברי גמרתנו. עיי במהר"ל "באר הגולה" באר השישי עמ' קכ"ח, ובספר "שפתי חיים" מועדים ח"ב עמ' קמ"ז).

איסור בניית כלים בתבנית כלי המשכן: על כל פנים, לכל הדעות כוונת גמרתנו היא, שעולמנו דומה לאכסדרה המוקפת משלשה צדדים בלבד, ורוחה הרביעית פרוצה, ומגמרתנו, העוסקת במהלכה של השמש, הוכיחו הפוסקים לנושא הלכתי שונה לחלוטין והוא, איסור עשיית חפצים בתבנית כלי המקדש. הא כיצד? ובכן, קיימת מחלוקת בין הפוסקים בדעת בעלי התוספות (ראש השנה כד' ד"ה "לאכסדרה"), אשר נרחיב בה בעזרת ה' במסכת עבודה זרה, לגבי איסור בניית כלים בתבנית כלי המקדש. יש הסוברים, כי אסור לבנות כלים אשר צורתם ומידתם **תואמת המשך בעמוד הבא**

[1] ספר הברית עוסק במדעי הטבע, הגיאוגרפיה, הפיזיקה, ההנדסה והאסטרונומיה על פי חז"ל. תלמידיו של ה"חתם סופר" סיפרו (שו"ת "חתם סופר" קובץ תשובות סי' כ"ו), כי "אחר שיצא לאור ספר הברית עבר עליו מראשו ועד סופו והראהו לתלמידיו ואמר, כזה קנו לכם אשר חפץ למלאות ידיו מחכמות שונות, ואני ואתם נכיר טובה להמחבר שהרבה ביטול זמן הרווחתי במה שאינני מוכרח לחבר כזה בשבילכם".

לעילוי נשמת הר"ר **אברהם שנור** הי"ד ב"ר אהרן ורצה הי"ד נלב"ע ד' אייר תש"ח

ת.נ.צ.ב.ה.

הונצח ע"י ידידינו הר"ר **אבי שנור** ומשפ' שיחיו-סביון

לעילוי נשמת הר"ר **דב הייסטן** ז"ל ב"ר מרדכי ז"ל נלב"ע ז' אייר תשכ"ג

ת.נ.צ.ב.ה.

הונצח ע"י ידידינו **מרדכי הייסטן** ומשפ' שיחיו ארה"ב

המשך מעמוד קודם

מלא על גדולתו, ולאחר מכן, נטל הגאון את ידיו, בצע חלה מפוארת שהוכנה לכבודו, בירך המוציא וסעד את ליבו בבשר ודגים ובכל מטעמים. לפני התפילה!

כאשר שבה אליו רוחו, החלה רוח קנאות לבעבע בקרבו, ובמר לבו זעק בשפתיים חוורות "רבי! קידוש! בשר ודגים לפני תפילת שחרית?!! היתכן?!!"

גאון ישראל נשא את עיניו הרחמניות אל חלון הבית, ועוד הוא מנסה לברר בשל מה הרעש הגדול, נקבצו מספר עובדי אורח לעבר חדרם שבעודו מנסה לייצב את נשימתו סיפר בתדהמה את אשר ראו עיניו. הגאון הכביר, אשר מכל קצות הארץ שולחים שאלות הלכתיות חמורות להכרעתו, סועד את ליבו לפני התפילה. הנשמע כדבר הזה.

לא חלף זמן רב, ופרנסי הקהילה שותפו גם הם במידע הרגיש, אשר בדרך לא דרך זלג במהרה לבית הכנסת שכבר היה מלא על גדולתו, ומהם העיר.

דקות ארוכות, בלתי נעימות בעליל, חלפו על קדוש ישראל עד אשר הוברר לבני הקהילה באופן חד משמעי, כי **הגאון כבר התפלל תפילת שחרית במניין וותיקין!** אולם, לא איש מרוב מעם כבעל ה"חתם סופר" יתן לפרשיה שכזו לחלוף מבלי שיוסקו ממנה הלקחים הראויים.

בשוק המהומה, פנה גדול הדור לבנו כשחיוך על פניו ואמר: "המאורע שאירע עמי זה עתה, נסך בי כוחות מחודשים ואושר רב באשר לעמידתו של עם ישראל על משמר התורה והמצוות בהיותו בחשכת הגלות. לא פעם, חלפו בי מחשבות נוגות אודות עתידו של עם ישראל. בימינו, עדיין לוחמים אנו נגד מהרסי הדת. קמים אנו בעוז אל מול המנסים לקעקע את חומת היהדות. אך מה יאה בדורות מאוחרים יותר, מי ערב לנו שמתוך החשכה יזדקרו מגדלי אור אשר ינחו את עמנו וישמרו עליו כעל בבת עיניהם. אולם, עתה, רגוע אני. עם ישראל שומר על עצמו!! הנה, הבט. יהודי זה, העוסק כל ימיו במלאכה, איש פשוט מודלת העם, אינו מהסס לדעוק מרה כאשר נדמה היה לו כי נעשו דברים אשר אינם ראויים. עם ישראל שומר על עצמו", **סיים הגאון ופנה לדרוש בבית הכנסת.**

כאשר שוחחנו עם איש חינוך מפורסם על מעשה זה, נענה ואמר, כי על נקודה חשובה זו ניתן לעמוד גם על ידי התבוננות קלה במנהגי חג הפסח שזה עתה חלף. יהודים רבים שומרים על מנהגים אשר לא תמיד מקורם ידוע להם. יש שאינם אוכלים עגבניות בחג הפסח, יש אשר מקפידים שלא לאכול דגים בכל ימי החג ועוד כהנה וכהנה. לו רק היו מבקשים, לבטח ניתן היה למצוא סיבות רבות, נכונות ונבונות, כדי להסביר שתוקפן של הנהגות אלו פג זה מכבר. בוודאי ניתן לבאר במתק שפתיים, מדוע דווקא שם, בהונגריה, בתימן, בפולין או במרוקו נדרשו הנהגות מחמירות אלו, אשר נבעו מערוב סחורות או מסיבה אחרת כל שהיא.

אולם, עם ישראל עומד על משמרתו. זהו סוד כוחו. "אל תיטוש תורת אביך". "אני בעצמי", מספר איש שיחנו, "איני אוכל עגבניות בפסח, משום שכך החזירה בי אימי שתחי'. שכני איני אוכל בפסח קוקוס משום שכך הוא זוכר מבית אביו. עם ישראל שומר על עצמו. והיא שעמדה לאבותינו, ובעזרת ה', גם לנו.

בברכת התורה, העורך.

המשך מעמוד קודם

במדוייק למידות כלי המקדש ("חכם צבי" שו"ת סי' ס'). לעומת זאת, לדעת המהר"י קולון (שורש ע"ה), גם חפץ הדומה לכלי המשכן אסור לבנות, ומחלוקתם נסובה אודות דברי בעלי התוספות המתייחסים לסוגייתנו, כלהלן.

הגמרא (ר"ה שס), אומרת: "לא יעשה אדם... **אכסדרה** תבנית אולם". היינו: יהודי אינו רשאי לבנות חדר בצורת אכסדרה, מפני שבניה זו היא כתבנית האולם שהיה לפני ההיכל בבית המקדש. ומבארים בעלי התוספות: "סתם אכסדרה אין בו כי אם ג' מחיצות ורביעית פרוצה במלואה כדמשמע בפרק לא יחפור". לדעת המהר"י קולון מוכח מדבריהם, כי אסור לבנות אף בצורה דומה גם אם אינה זהה למשכן ולכליו. שכן, רוחו הרביעית של האולם לא היתה פרוצה לחלוטין, והפתח הגדול שנקבע ברוח זו, **שיווה לה מראה** של אכסדרה. הרי לנו, כי כל בניה המזכירה בצורתה את המשכן וכליו, אסורה.

לעומת זאת, סובר ה"חכם צבי", כי אמנם בעלי התוספות מזכירים את סוגייתנו, ואף משתמשים בה כראיה לכך שהמינוח אכסדרה משמש לציון חדר אשר רוחו הרביעית פרוצה, אך אין כוונתם לאסור בניה מעין זו, כי אם בניה הזוהה לגמרי לצורת המשכן וכליו.

דף כ"א מר אי ניחא ליה ליקוף

רשאי אדם להאכיל אחר במאכל שהוא עצמו מחמיר שלא לאוכלו?

הגמרא בסוגייתנו מספרת, שברשותו של רבא בר רב חנן היו מספר עצי דקל שצמחו בסמיכות מקום לכרמו של רב יוסף. מאחר שהציפורים נהגו לקנן על עצי הדקלים ובכך גרמו נזק רב לענבי כרמו של רב יוסף, ביקש רב יוסף מרבא בר רב חנן שיקצוץ את דקליו, אך הוא סירב לעשות כן, משום שלדעתו בבבל די במרחק של שתי אמות בין עצי דקל לכרם, וממילא אסור לקוץ את הדקלים משום שאסור לקוץ עץ מאכל. אולם, רב יוסף סבר שאין די במרחק זה (רמב"ן בסוגייתנו), ומשום כך אמר לו רבא בר רב חנן, "מר אי ניחא ליה ליקוף". היינו: מצידי רשאי אתה לקוץ את עצי הדקל, שהרי לשיטתך, במקרה זה, אין איסור בדבר.

לכאורה, כיצד התיר רבא בר רב חנן לרב יוסף לקצוץ את דקליו, אחר שלשיטתו הדבר אסור, הרי אסור לאדם להכשיל את חבריו באיסור, שנאמר (ויקרא יט/יד) "ולפני עור לא תתן מכשול"?

מסוגייה זו מוכיח הגאון רבי שלמה זלמן אויערבך זצ"ל (שו"ת "מנחת שלמה" ח"א סי' נ"א, מ"ד) כי מותר לאדם הנוהג להחמיר בהלכה מסויימת, להתיר לחבירו, הנוהג להקל בכך, לעשות מעשה זה. לדוגמא, אדם המחמיר לנהוג קדושת שביעית בלולב, רשאי להעניק את הלולב לאדם אשר לבטח לא יחמיר בכך. כמו כן, כאשר בני עדות אשכנז פוסקים באופן מסויים, ובני עדות ספרד פוסקים אחרת, כגון, במחלוקת הפוסקים לגבי אכילת מוצרי חלב יחד עם דבר מאכל שהתבשל בסיר בשרי נקי, אשר הרב המחבר בעל ה"שולחן ערוך" מתיר לעשות זאת (יו"ד סי' צ"ה סעי' א' ב'), ואילו הרמ"א אוסר, רשאי בן עדות אשכנז להגיש מאכל מעורב זה לבן עדות ספרד.

זאת אנו למדים מרבא בר רב חנן שהתיר לרב יוסף לקצוץ את עצי הדקל, למרות שהוא בעצמו סבר שהדבר אסור. אך מכיון שרב יוסף סבר שמותר, אין איסור בדבר. כמובן, שהאמור, הינו רק במקרים אשר למיקל יש מקורות נאמנים לסמוך עליהם, ואין מדובר באדם המזלזל בפסקי הלכה, אשר וודאי אסור להכשילו באיסור.

דף כ"ב מצר שהחזיקו בו רבים אסור לקלקלו

"מצר שהחזיקו בו רבים אסור לקלקלו" - כל דרך?

הגמרא בסוגייתנו פוסקת ש"מצר שהחזיקו בו רבים אסור לקלקלו". היינו: אדם שהרבים נהגו לעבור דרך שדהו, אינו רשאי ביום מן הימים למנוע מהם את ההילוך ברשותו, וכן נפסק להלכה ("שולחן ערוך" חו"מ סי' תי"ז סעי' ב' ובסי' שע"ז סי' א').

כיצד הופכים שדה פרטית ל"מצר שהחזיקו בו רבים"? אלא, שאנו מוצאים שני דעות שונות בראשונים ובפוסקים, מאימתי הופכת קרקע פרטית של פלוני למצר שהחזיקו בו רבים. יש הסוברים, כי כפי שכל אדם המבקש לרכוש קרקע צריך לעשות בה קניין, כך הרבים צריכים לתקן את הדרך ולסלול אותה כדי לקנותה. אמנם, גם לאחר שנים רבות, כאשר כבר אין מי שיעיד כי אי פעם בעבר תוקנה הדרך, בית הדין טוען לזכותם כי מסתבר שבעבר שיפצו את הדרך ובכך קנו אותה. לעומת זאת, יש הסוברים כי די בכך שהרבים הולכים בשדה זו, ושוב אין להפקיע אותה מהם לעולם (ע"י רשב"ם ב"ב ק"א ד"ה "שהחזיקו", ראב"ד ורבינו יונה בשטמ"ק שם "חוט המשולש" סי' כ"ה שו"ת פנ"י ח"א חו"מ ד' ושו"מ תנינא ח"א כ"א ואבניז חו"מ י"ג ובמהרש"ם ח"א סי' ה').

דין תורה בין קבלן לדיירי רחוב: מעשה בקבלן שביקש לגאול משממונה קרקע, שרכש לפני שנים רבות, על ידי בניית בניין רב קומות. אך לפתע עמדו בדרכו דיירי מספר בניינים סמוכים וטענו שהם מקצרים את דרכם אל המרכול השכונתי דרך הקרקע שלו ואף שיפצו דרך זו, ואסור לו לבנות עליה משום שהיא "מצר

פנינים

דף כה/א יערף כמטר לקחי

הגשם והחייטים

משה רבינו בדבריו לעם ישראל (דברים לב/ב) ממשיך את התורה הקדושה לגשם ולטל, כשכוונתו בדימוי זה לומר שכשם שהגשם מביא חיים לעולם כך גם התורה מחייה את העולם. וכן כפי שהגשם הכרחי בעולם ואי אפשר בלעדיו, כך בדיוק הם דברי התורה [ערש"י שם בחומש ובסוגיותנו ד"ה יערוף]. הגאון מוילנא זצ"ל מוסיף פרט מעניין בהקשר לכך: הגשם הנוסף ארצה הריחו מתנת שמיים ממעל לשדהו של האיכר. אולם, במתנה זו לא כלול כלל מה יגדל כתוצאה מכך. הגידולים שיגדלו לאחר מכן תלויים הם במעשיו של האיכר. אם זרע חייטים יצמחו לו חייטים. ברם, אם זרע קוצים, הרי זה מה שיגדל בשדהו. כך היא גם התורה. "צדיקים ילכו בה ופושעים יכשלו בה". כשאין משתמשים בדברי התורה באופן הראוי, יוכלו להצמיח קוצים... וכשעושים זאת במטרה נכונה אזי תנובה בשלה ודשנה תניב השדה ("אורות הגר"א ל"ח).

דף כה/ב הרוצה שיחכים ידרים

המתכון המוצלח לעושר נכון

סוגייתנו מייצעת לאדם הרוצה להחכים, שיפנה עצמו, בשעת התפילה, לצד דרום וכאשר ירצה להעשיר, כותבת הגמרא יפנה לצד צפון.

בעל הבן יהודיע בסוגייתנו מבאר מאמר זה באופן הבא: כידוע, בעלי המוסר מייצעים לאדם, שבענייני הרוחניות יביט תמיד כלפי אותם שלמעלה ממנו בכדי להגביר בקרבו את השאיפות. לעומת זאת, הרוצה להסתפק במועט בענייני הגשמיות, יתבונן בדלים ממנו וכך ישמח בחלקו. עניין זה נרמז יפה בסוגייתנו, שהרי לימין האותיות **לב**, אשר בו שוכנים החכמה והתאוות, מצויים האותיות **אד**. לעומת זאת משמאל נמצאים האותיות **גם**.

כידוע, בלשון התורה, "אד" היא מילת מיעוט ו"גם" היא מילת ריבוי. מעתה, הרוצה להחכים, יפנה לימין - לצד דרום כאשר פניו למזרח - כי הרוצה להחכים, יביט למעלה אל הגדולים וכך ימנע עצמו כמשמעות המילה "אד" הנמצאת לימין המילה "לב". ולעומתו הרוצה להעשיר, יביט ואיהו עשיר, השמח בחלקו, יביט למטה ממנו ויבין כי רב לו ואינו צריך יותר, כמשמעות המילה "גם" הנמצאת לשמאל המילה "לב".

דף כה/ב ומנא לן דבבל לצפונה

המפה האמינה ביותר

בסוגייתנו מוכיחה הגמרא שמיקומה הפיזי של מדינת בבל, הוא בצפונה של ארץ ישראל, שנאמר (ירמיהו א/ד) "מצפון תפתח הרעה".

אומר היה הרב מפנובויז, הגרי"ש כהנמן זצ"ל, כי מגמרא זו לומדים אנו דבר נפלא: בעיני חז"ל היה הנאמר בפסוק מוחשי, ודאי וברור יותר מהמציאות, עד כדי כך שמהפסוק הביאו ראיה מהי המציאות והיכן היא בבל, ולא כפי שאנו היינו אדרבה מוכיחים מהמציאות לביאור הפסוק...

המשך מעמוד קודם

שהחזיקו בו רבים!! (עיי' מהרש"ם שם, שהכריע במחלוקת הפוסקים, כי בעשיית מעשה אין צורך ברשות מפורשת מבעל הבית).

על הפרק עמדו מלינוי דולרים שהיה הקבלן אמור להרוויח או לחילופין להפסיד, ובית הדין ששקל בכובד ראש את טענות הצדדים, הכריע לטובת הקבלן מן הנימוקים הבאים: **א.** הפוסקים מבארים (יערך שי" חו"מ סי' שע"ז בשם שו"ת "דברי חיים" ח"ב י"ג) שיש לחלק בין מגרש שבעליו אינו משתמש בו, לקרקע אשר נמצאת בשימוש בעליה. שכן, דווקא כאשר בעל הקרקע משתמש בה ואינו מוחה ברבים אשר עוברים בתוכה, רשאים אנו להניח כי הוא מתיר להם להשתמש בקרקע. לעומת זאת, אין לנצל את טוב ליבו של אדם אשר התיר לרבים להשתמש בשדהו השוממה ולא מחה בהם. לא זו בלבד, אם לא היה מתיר להם להשתמש, היו הללו תובעים אותו לבית דין על כך שהוא נוהג במידת סדום, ועתה, שנהג כשורה, אין להפקיע ממנו את הקרקע.

ב. המהרש"ם (שו"ת ח"א סי' ה') מעלה סברה נוספת, והיא, כי במקומות אשר בהם נהוג לרשום את הקרקעות בטאבו [טאבילאציע בלשון השו"תים], אין לטעון כלפי בעל הקרקע כי שתיתקו מהווה הוכחה שהסכים לכך, משום שהוא יודע שהנכס רשום בלשכת המקרקעין ואין אדם יכול לערער על בעלותו לעולם. (משפט"ד ליעקב" ח"ג סי' כ"ב).

מלבד זאת, יש לדעת כי ההלכה ש"מצר שהחזיקו בו **רבים** אסור לקלקלו", עוסקת בדרך אשר **כל אדם** שזקוק לעבור ברחוב זה משתמש בה ולציבור בלבד שמורה הזכות לטעון כלפי בעל הקרקע "מצר שהחזיקו בו רבים אסור לקלקלו" (נחמכת שלמה" חו"מ סי' שע"ז). שכן, גם כאשר הציבור כולו משתמש בדרך זו, אין וודאות שבעל הקרקע הסכים לכך, ומכל מקום, אינם צריכים להוכיח זאת, משום שידועים דברי חז"ל (עירובין ג/א) "קדרא דבי שותפי לא חמימא ולא קרירא", כלומר, משימה המוטלת על אנשים רבים, לא תושלם כראוי לעולם, כיון שכל אחד יסמוך על רעהו שישלימנה. לפיכך, יש דין מיוחד שהציבור אינו צריך להוכיח שבעל הקרקע הסכים שישתמשו בקרקע, אלא על בעל הקרקע מוטל להוכיח כי התנגד לכך (שו"ת מהר"ם רוטנברג דפוס פראג סי' ק"ו). מעתה, כמובן שדיירי מספר בניינים אינם יכולים להשתמש בזכות שהוענקה לציבור כולו בלבד, ועליהם חובת ההוכחה כי בעל הקרקע הסכים לכך.

דף לב/ב עבד איניש דזבין דיניה

הבטחת שווא למורה מפוטר

מעשה במנהל מוסד, שפיטר את אחד המורים בו לאחר שיחסיו עמו עלו על שרטון. כדי שהליך הפיטורין לא ילווה בצעקות קולניות בתוככי המוסד, אשר עלולות לבייש את שני הצדדים, החליט המנהל להציע למורה הצעה מפתה שיש בה כדי להמתיק את הגלולה המרה. "המוסד ישא בכל ההוצאות הכרוכות בהעברת חפציו למקום העבודה החדש שבוודאי תמצא לעצמך" אמר המנהל בחיוך רחב, ואכן, המורה הסכים לעזוב את המוסד ללא הערמת קשיים מיוחדים. חלפה עברה לה תקופה, ובמשרדו של מנהל המוסד התקבלה מעטפה, ובה קבלות שונות שנשלחו על ידי המורה המפוטר, המפרטות את כל ההוצאות שנגרמו לו בגין שינוי מקום מגוריו, תוך ציון חשבון הבנק שאליו יש להעביר את הסכום, כמסוכם. אולם, המנהל לא העלה על דעתו לשלם סכום זה. "הבטחתך?", טען, "נכון. אבל מעולם לא התכוונתי לקיים את הבטחתך זו". כהוכחה לצדקת סירובו לקיים את הבטחתו, ציין המנהל, שבמקומות רבים בשי"ס אנו מוצאים, כי אדם המבטיח לחבירו דבר מה אשר אינו סביר, עומדת לצידו טענת "משטה הייתי בדך". ומאחר שאין המעבידים נוהגים לשלם לעובדיהם המפוטרים את הוצאות העתקת מקומות מגוריהם, אין לכפות על המוסד הוצאה מיותרת זו. אך הגר"מ פיינשטיין זצ"ל, שבפניו הובא נידון זה, דחה על הסף את טענת מנהל המוסד, זאת, על פי דברי סוגייתנו, כלהלן.

גמרתנו מספרת על שמעון שרכש קרקע מלוי. למחרת היום בא ראובן ותבע משמעון לסלק את ידיו מקרקע זו בטענה, ש"קרקע זו שרכשת מלוי, מעולם לא היתה שלו. הוא גזל אותה ממני, ולפיכך, עליך להשיבה לי לאלתר". אולם, שמעון ענה לראובן כי אין אמת בטענתו, מאחר שראובן עצמו ביקש אמש משמעון לרכוש קרקע זו עבורו מלוי, ואילו הקרקע היתה שלו הוא לא היה מוכן להוציא ממון לרכישתה, אלא תובעה בדין מן הגזלן שנטלה ממנו. אולם, רבא פסק שאכן, הצדק עם ראובן, משום שלעיתים, אדם עשוי לשלם ממון כדי להמנע ממריבות, ממחלוקות ומדיונים משפטיים מייגעים, ולפיכך, כוונתו של ראובן לקנות את הקרקע מלוי, אין בה כדי להוכיח כי קרקע זו אינה שלו.

יסוד חשוב בכללי התנהגותם של בני אדם: מעתה, אומר בעל ה"אגרות משה" (חו"מ ח"א סי' ל"ז), גמרא זו מלמדת אותנו יסוד חשוב בכללי התנהגותם של בני אנוש, אשר במקרים מסויימים מוכנים לשלם ממון גם כאשר אין חובתם לעשות כן. לפיכך, למרות שמנהל המוסד התחייב לשלם למורה סכומים אשר אין נהוג המשך בעמוד הבא

המשך מעמוד קודם
לשלם במקומות עבודה אחרים, אולם, מאחר שכוונתו היתה למנוע על ידי כך בושות ואי נעימויות, ודאי כוונתו רצינית היתה, ועליו לעמוד בדיבורו. [התחייבות זו חלה גם ללא מעשה קנין בגינה, משום שעזיבת המורה ללא תביעות נגד המנהל, נחשבת כמעשה שעשה עבורו, שיש לשלם עליו את המסוכס ביניהם, עיי"ש].

דף כ"א האי דיקלא דטעין קבא אסור למקצייה
איסור קציצת אילנות, ומה הריץ את ילדי הונגריה אל חצר הבית באישון ליל?

גמרתנו מספרת שרבא סירב לקצוץ עץ דקל, הן משום האיסור הכרוך בדבר והן משום הסכנה הנשקפת לאדם הקוצץ עץ פרי. בעת לימוד גמרא זו, מן הראוי להרחיב בשורשי איסור זה ובסכנה הכרוכה בו.

אדם הקוצץ עץ פרי עובר על איסור דאורייתא (דברים כ"ט): לא תשחית את עצה" (רמב"ם הל' מלכים פ"ו הל' ח'), זאת, מלבד שמסתכן בנפשו. במדרש (מדרש רבה פ' ל"ה אות ב') אף מובא, כי הקב"ה ציווה לבנות את המשכן מעצי שיטים, ללמדנו, כי אפילו בורא העולם שהכל שלו, לא בנה את ביתו מעצי פרי.

על החומרה הרבה שבה דנים אדם המשחית עץ פרי, אנו למדים מסוגייתנו, בה מובאים דברי ר' חנינא שהעיד כי בנו יקירו נפטר, למרות שלא היה בידו חטא ועוון, משום שקצץ תאנה בטרם זמנה. בפרקי דרבי אליעזר (פ' ל"ג) גם מובא, כי בשעה שכורתים עץ עושה פרי, יוצא קולו בזעקה מסוף העולם ועד סופו.

נשמות מתגלגלות על העצים! מדוע באמת נשקפת סכנה כה חמורה לקוצץ עץ פרי? רש"י (פסחים נ"ב ד"ה "וקוצצי אילנות טובות") מבאר, שאנשים הרואים אדם קוצץ עץ מאכל, תמהים על מעשהו ומרכלים עליו ובעקבות כך הוא ניזוק מעין הרע. בספר "מאה שערים" (לרבי יצחק בן גיאת שער פ"ח) הוסיף וכתב, כי המלאך הממונה על האילן, זועק על שגירושו ממשמרתו קודם זמנו. בספר "מילי דחסידותא" (על צוואת רבי יהודה החסיד) מזהיר, כי נפשות הזקוקות לתיקון מתגלגלות בעצים אלו, והמשחית את העץ מזיק לנשמות.

טענת הנחש לחווה: מעניין בהקשר לכך, לציין את דברי המהרש"א (בי"ק צ"א/ב) שכאשר אמרה חוה לנחש "מפרי העץ אשר בתוך הגן אמר אלוקים לא תאכלו ממנו ולא תגעו בו פן תמותו", ענה לה הנחש "לא מות תמותו". היינו: הרי רק לאדם המשחית עץ מאכל קיימת סכנה ולא לאדם האוכל מפירותיו.

נידון נרחב קיים בספרי הפוסקים, אם גם הקוצץ אילן באופן שאינו עובר על איסור, כגון, אילן זקן אשר כבר אינו נותן פירות, מסכן בכך את נפשו, או שמא הסכנה כרוכה באיסור ההשחתה, ובמקום אשר בו אין איסור להשחית גם אין סכנה.

רבי יעקב עמדין כותב בספרו (שו"ת "שאלת יעב"ץ ח"א סי' ע"ו) כי גם באופן זה הקוצץ את האילן מסכן את נפשו. לדעתו הביא תימוכין מן המסופר בסוגייתנו על בנו של ר' חנינא שאביו העיד עליו שמת קודם זמנו ללא עוון וחטא, כל זאת משום שקצץ תאנה טרם זמנה. לכאורה, אם קצץ תאנה הרי עבר על איסור, וכיצד העיד עליו אביו שלא היה בידו עוון וחטא? אלא, מוכיח היעב"ץ, ברור, איפוא, כי בנו של ר' חנינא קצץ את התאנה באופן שאינו אסור על פי ההלכה, ומכל מקום מן הסכנה לא נמלט. [גם צוואת רבי יהודה החסיד משמשת כהוכחה, שכתב, (אות מ"ה) "אילן שהוא עושה פירות אסור לקצץ אותו". ותמהו הפוסקים מדוע ראה ר"ה צורך לשנות בספרו איסור מן התורה? מכך, הסיק בעל ה"שבעים תמרים" (סי' נ"ב), כי רבי י"ה מזהירנו שגם כאשר אין איסור לקצוץ את האילן, עדיין קיימת בכך סכנה רבתי ועי"ע ב"מנחת אלעזר" ח"ג סי' י"ג. וב"אבני צדק" יו"ד מ"ה]. אמנם, רוב הפוסקים נוטים לומר, שאם אין איסור גם אין סכנה (עיי' שו"ת "חיים שאל" סי' כ"ג, "בנין ציון" ח"א סי' ס"א "אבני צדק" שם, "בית שלמה" יו"ד קצ"א), ומכל מקום נוהגים לשכור נכרי שיקצוץ את האילן.

קציצת אילן הגורם לנזק: בסוגייתנו נחלקו הראשונים, אם מותר להשחית אילן כאשר הוא גורם נזק לזולת. מדברי בעלי התוספות בסוגייתנו (ד"ה "אנא לא קייצנא") מוכיח הגאון רבי עקיבא איגר זצ"ל, כי לדעתם, אסור לקצוץ אילן מאכל גם כאשר

מנויים יקרים. את המשך המאמר תמצאו בדף המצורף לגיליון שקיבלתם לביתכם

"מאורות הדף היומי"

בית המדרש למגיד שיעור דף היומי, סוכטשוב
בשורה לתושבי רעננה

הננו שמחים להודיע כי זכינו ב"ה לייסד שיעור חדש בדף היומי
השיעור מתקיים בבית הכנסת "היכל בנימין-קצין" רח' קצין
רעננה

כל ערב משעה 20:00-20:40 תפילת ערבית לאחר השיעור

ע"י הרב חיים פרוייליך שליט"א מרבני בית מדרשו

הצבור הרחב מוזמן

כתובת המערכת

רחוב חתם סופר 3 בני ברק ת.ד. 471
טל. 03-6160657 פקס. 03-5780243

מחלקת מנויים

המעוניינים להצטרף למנויי "מאורות
הדף היומי" בעברית או באנגלית
בדואר: נא לפנות לטל. 03-616-06-57
בדואר אלקטרוני: נא לפנות
dafyomi@hadaf-hayomi.com
בפקס: נא לפנות לפקס 03-574-82-72

עונג שבת

פרשת אחרי מות-קדושים

"ובחקתיים לא תלכ"י (ח/ח)
השתתפות ב"טענקס גיווינג"
חג-ההודיה האמריקני
יום הולדת השישים
יו"ח בהם" (ח/ח)
עירוי דם מדמו של גוי
כהן כנהג בניידת בנק דם
הצלת חיים ממקום אפוף עשן
יו"חבת לרעך כמור" (יט/יח)
האזנות סתר לשיחות טלפון
תפיסת מקום באוטובוס
מעשר כספים לקרובים נזקקים
על נושאים אלו ועוד רבים אחרים תוכל
לקרוא בספרי "מאורות הדף היומי"-ג'
חלקים עם מפתחות לפרשת השבוע
ניתן להשיג בחנויות הספרים
להזמנות חייג:

03-61-60-657

המעוניינים להשתתף בהוצאת הגיליון לאור
להנצחת יקיריהם ולעילוי נשמות, נא לפנות:

03-61-60-657

נקודות הפצה בחו"ל

אנגליה לונדון: הר"ר יחזקאל אברט 020-84551997
מנצ'סטר הר"ר שמואל קאהן 07976402928
בלגיה: הר"ר יעקב סודרוביץ 0475-263759
צרפת: הר"ר יהודה בוכינגר 333-88140301
ארה"ב ניו ג'רסי: משפ' פרי 201-871-5850
לוס אנג'לס: הר"ר שמואל לוינגר 818-5098880
מונטריאל: הר"ר שמואל צבי לקס 514-2744160
שווייץ הר"ר רפאל מוסבכר 014620030
בארצות הברית ניתן לקבל את הגיליון
"מאורות הדף היומי" בעברית או באנגלית
מידי שבוע-בדואר לפרטים בטל. 718-253-6218

לעילוי נשמות

מרת **אלזה באום** ע"ה
ב"ר אריה לייב ז"ל
נלב"ע ו' אייר תשס"א
ת.נ.צ.ב.ה
הונצחה ע"י
הר"ר אריה באום ומשפ'

לעילוי נשמות

מרת **דבורה רחל הפסקה**
ע"ה ב"ר דוד יהודה בנט ז"ל
נלב"ע ו' אייר תשס"א
ת.נ.צ.ב.ה
הונצחה ע"י משפחות
הפסקה אופק ואהרונ יחיו

לעילוי נשמות

הר"ר **סלומון שלמה**
קסטיאל ז"ל
בן אסתריה ע"ה
נלב"ע כ"ה ניסן תשנ"ט
ת.נ.צ.ב.ה

לעילוי נשמות

הר"ר **ראובן גומבו** ז"ל ב"ר צבי ז"ל
ויו"ג מרת **פראדל גיטל** ע"ה ב"ר שמואל ז"ל
ת.נ.צ.ב.ה

המשך המאמר על קציצת אילנות

הוא גורם נזק לזולת. הרמב"ן וכן הרא"ש חולקים עליו וסוברים, שבאופן שהאילן גורם לנזק, אין כל איסור בקציצתו (עיי"ש בגרע"א שהאריך ליישב הסוגיות לב' השיטות). הגאון רבי אלחנן וסרמן הי"ד, ("קובץ שיעורים") העוסק במחלוקת הראשונים, כותב כי את דעת בעלי התוספות ניתן להבין בקלות, וכי מותר לאדם לעבור על איסור כדי שרכוש חברו לא יינזק? אדרבה, שב ואל תעשה עדיף, ובפרט שזנזק הממון ניתן להשבה, לעומת איסור ההשחתה נע"ע "ברכת אברהם" שבפ"ק הגורם לנזק גדול, קציצתו נחשבת לתיקון ולא להשחתה ומותר). אמנם, שאר הראשונים סוברים, כי איסור קציצת העץ אינו אלא כאשר הדבר נעשה בדרך השחתה, כפי שניתן ללמוד מדברי הרמב"ם (שם): "לא אסרה תורה אלא דרך השחתה". כלומר, כאשר קציצת העץ נעשית לצורך, כגון, מניעת נזק מן הזולת, אין הקציצה נחשבת כהשחתה והדבר מותר. (על שורש מחלוקת הראשונים עיי' בדברי שלום" ח"א סי' י"ד). להלכה הורה הפוסקים ("שאלת יעב"ץ שם, שו"ת "חוות יאיר" סי' קצ"ה, "חתם סופר" יו"ד סי' ק"ב, "פנים יפות"), שלא נאסרה כריתת אילנות, כי אם בדרך השחתה.

אכילת פירות בוסר באישון ליל: תופעה נדירה שהתפשטה בקרב ילדים הונגריים, הולידה פולמוס מעניין בין רבני הונגריה. היה זה כאשר הילדים היו מתגנבים באישון ליל לעצי הפרי שבחצר ביתם, קוטפים פירות בוסר, טעימים לחיך, מן העצים וסועדים את לבם. פירות בוסר אלו, עלולים לגרום לבעיות בריאות וכאשר נוכחו ההורים המיואשים כי אין באפשרותם לעצור בעד צאצאיהם ממעשיהם, הם ביקשו לקטוף את הפרחים שגדלים על העץ בטרם צמיחת הפירות וכך למנוע את גדילת הפירות.

מאחר שאיסור השחתת עצי פרי כולל גם איסור להשחית את הפירות בעצמם, כפי שכותב הספרי (ספרי דברים כ"ט), שאם אסרה תורה לקצוץ אילן עושה פרי ודאי שאת הפירות עצמם אסור להשחית, התעוררה השאלה אם רשאים ההורים להשחית הפרחים ובכך למנוע את צמיחת הפירות.

הגאון רבי שמעון סופר, אב"ד ערלוי ("התעוררות תשובה חו"מ סי' ל"א), נטה להקל בהכרעתו, משום שהשמירה על בריאותם של הילדים נחשבת כצורך גדול שבגינו מותר לקצוץ אילן לכל הדעות. בסוף דבריו כתב, כי מכל מקום, יש לעשות זאת על ידי נכרי. לעומת זאת, הגאון רבי אליעזר חיים דייטש זצ"ל ("פרי השדה" ח"א סי' כ"ז, אב"ד באניהד), טען נגד פסק זה, כי לו היו העצים הללו גדלים בחלקת שכנם של הילדים, ודאי שלא היה אביהם רשאי לדרוש מבעל העצים לקטום את פרחיהם, אלא היה עליו להדק את השמירה על ילדיו. אם כן, יעשה זאת גם כאשר העצים שלו הם ולא יעבור על איסור. כדי לתת משנה תוקף לדבריו, הוא מציין, כי הסכנה הנשקפת למשחית עץ אילן, אינה פוסחת על אדם אשר משחית את פרי האילן לבדו. את דבריו הוא מסיים באזהרה, כי הילדים הרי מכונים פרחים - פרחי כהונה-, ומי יודע אם קציצת פרחי האילן לא תזיק יותר לילדים - הפרחים.

קציצת אילן צעיר אשר אינו נותן פירות: ניתן להאריך רבות בנושא מעניין זה, וטרם נסיים, נציין כי קיים נידון נוסף בפוסקים לגבי קציצת אילן צעיר אשר עדיין אינו נותן פירות. היו שסברו, כי הקוצץ אילן צעיר אינו עובר על איסור, ואף דייקו זאת מן הפסוק (דברים כ"ט) "לא תשחית את עצה לנדוח עליו גרזן כי ממנו תאכל". מפסוק זה ניתן ללמוד, לכאורה, כי רק עץ גדול אשר ניתן לקוצצו בגרזן ואינו רך, אסור לקצוץ. וכמו כן, רק עץ אשר "ממנו תאכל" אסור לקצוץ, ומאחר שאילן צעיר אינו נותן פירות וגזעו רך, הקוצצו אינו עובר על איסור.

אולם, האחרונים ("התעוררות תשובה" שם ו"שבט סופר" יו"ד סי' צ"ד) דחו את דבריו במספר טענות, ובתוך דבריהם הם מקשים עליו, וכי יתכן שבימי החורף שבהם האילנות אינם נותנים פירות, מותר יהיה לעקור עצי פרי?

בעל ה"ערך ש"י" (יו"ד סי' קט"ז), סובר גם הוא שאסור לקצוץ אילן צעיר ומוכיח זאת מן הפסוק (שם כ"ב) "רק עץ אשר תדע כי לא עץ מאכל הוא אותו תשחית". לכאורה, אם הפסוק עוסק בעץ בוגר בלבד הנושא פירות, מדוע נכתב "רק עץ אשר תדע", הלא רואים זאת עין בעין וכי בידיעה בלבד תלוי הדבר? אין זאת אלא משום שגם כאשר האילן עדיין אינו נושא פרי, אסור לקוצצו.

הגובה המינימלי שחייב בעל עץ בימינו להותיר ברשות הרבים: לסיום מאמר זה, נצטט את פסקו של הגאון רבי יוסף שלום אלישיב שליט"א לגבי משנתנו (כ"א) בה מבואר שבעל אילן חייב לקצוץ את ענפי אילנו הנוטים לרשות הרבים ומפריעים למהלך עוברי דרכים. משנתנו מציינת כי עליו לאפשר מעבר של גמל ורוכבו ברשות הרבים. מעבר לגובה זה, רשאי הוא לגדל את ענפיו לתוך רשות הרבים. בימינו, שיעור זה של גמל ורוכבו אינו אקטואלי, ובשיעורו על משנה זו פסק הגר"ש אלישיב שליט"א, כי הגובה שיש להותיר ברשות הרבים, הוא הגובה אשר נקבע על ידי רשויות השלטון כגובה המינימלי לבניית גשרים מעל כבישים.

